

Siva literatura v Sloveniji – Tradicionalno je rešeno, kaj naprej?

Zansovano na predavanju na

Deveti mednarodni konferenci o sivi literaturi

Antwerpen, 2007

Primož Juznic

Različnosti med državami

Četudi je siva literatura svetovni pojav, vsako okolje, tudi nacionalno, ima svoje posebnosti in tisto, kar ga razlikuje od drugih. Tematika tega predavanja je pokazati študijo primera c eni državi in to v specifičnih organizacijah oz. organizacijskih enotah, **specialnih knjižnicah.**

Specialne knjižnice v Sloveniji

1970 147 specialnih knjižnic (dve tretjini v industriji),

Vzroki za hitro rast:

V veliki meri družbeno-politični: Knjižnice, pogosto preimenovane v INDOK centre, so bile opredeljene kot pomembno orodje za doseganje glavnega cilja. Ta cilj je bil boljše informiranje državljanov, ki so jim rekli samoupravljalci, da bi lahko opravljali svojo politično nalogo, socialistično samoupravljanje.

Ovire

Če seveda odmislimo dejstvo, da je samoupravljanje kot politični sistem, bil obsojen kot utopija:

1. Sistem Specialnih knjižnic-INDOK centrov, je bil postavljen od zgoraj navzdol, po političnem programu.
2. Ni bilo informacijskih strokovnjakov.
3. Knjižnice (INDOK centri) so imele nizek status v organizacijah.

Razvoj

1985 Prvo strokovno posvetovanje (organizira se še danes, vsako drugo leto).

1993 186 specialnih knjižnic (žal jih veliko ni aktivnih in nestrokovno organiziranih),

2006 166 specialnih knjižnic (uradna statistika).

Večina specialnih knjižnic v industriji je zaprta ali ne-aktivnih. Nekateri nove so sicer organizirane v državnih in paradržavnih ustanovah (javni upravi).

Kje so specialne knjičnice?

- ✦ Industrija,
- ✦ Kultura (večinoma v muzejih),
- ✦ Državna uprava (ministrstva in agencije),
- ✦ Znanost (javni raziskovalni zavodi),
- ✦ Zdravstvo in medicina (bolnišnice in inštituti),
- ✦ Drugje.

Današnja situacija

Večinoma majhne knjižnice z enim knjižničarjem (KEK).

- Sodelovanje med specialnimi in visokošolskimi knjižnicami, tudi prepletanje delovanja.

- Velike razlike v:

storitvah, opremljenosti, organizaciji in zaposlenih.

COBISS

Razvoj in delovanje sistema COBISS system and services (Co-operative Online Bibliographic System and Services - Kooperativni online bibliografski sistem in servisi), predstavlja tehnično osnovo delovanja knjižnic v Sloveniji zadnje tri desetletji. Skoraj vse knjižnice in druge sorodne ustanove, ki opravljajo javno službo na knjižničarsko-informacijskem področju so vključene v COBISS in njihove interne publikacije so del te baze.

Metodologija

24 specialnih knjižnic je bilo izbranih in v njih zbrani podatki o sivi literaturi. Za to smo uporabili kratek vprašalnik in zaprosili predstavnika knjižnice (običajno vodjo), da ga izpolni. Ta je bil zaprošen tudi za mnenje o sivi literaturi. Različne tipe specialnih knjižnic so bile izbrane, tako, da je bila čimbolj verodostojna odslikava dejanskega stanja.

Vzorec

- Dve sta bili iz industrije,
- Štiri so bile vladne knjižnice,
- Deset je bilo v javnih raziskovalnih zavodov,
- Šest jih je bilo iz zdravstvenih in medicinskih ustanov,
- Dve sta bili specialni knjižnici v muzeju.

Rezultati

Osem knjižnic ima več kot 1000 dokumentov sive literature. Vse med njimi so v raziskovalnih zavodih z dvema izjemam, ena v industriji in druga v zdravstveni ustanovi, a obe imata močni raziskovalni enoti. Ostale imajo med 10 and 200 dokumentov sive literature.

Katalogizacija sive literature?

18 knjižnic (dve tretjini), med temi vse v javnih raziskovalnih zavodih, uporabljajo COBISS za obdelavo/ katalogizacijo in oddajajo podatke o svojem gradivu v vzajemni katalog.

Dostopnost sive literature

- ✦ *Pet knjižnic omejuje dostop do svojega gradiva, sive literature, na svoje uporabnike, zaposlene v matični organizaciji. Nadaljnjih štiri to določa le za del svoje sive literature (v industrije in del raziskovalnih ustanov).*
- ✦ *Večina, 14 knjižnic, omogoča dostop do sive literature (delno ali v celoti) samo v čitalnici.*
- ✦ *Samo štiri knjižnice izposojajo sivo literaturo brez omejitev.*
- ✦ *O dostopnost prek svetovnega spleta so poročali samo v eni vladni knjižnici.*

Vrste sive literature

Razlikujejo se. Med njimi so raziskovalna poročila, notranji standardi in podobni dokumenti in nekaj kar je zelo zanimivo, veliko doktorskih disertacij, magisterijev in diplom.

Pomen sive literature

Različna mnenje:

Nekateri anketiranci so zatrjevali, da gre za zelo pomembno gradivo, drugi so menili drugače, da ne gre za pomembno gradivo in celo napovedovali zmanjšanje njenega pomena

Razprava

Rezultati kažejo precej tradicionalno sliko specialnih knjižnic v Sloveniji. Njihova obravnava sive literature v knjižnicah je videti zelo klasična. Vendar je to površna ugotovitev. Namreč to situacijo lahko razložimo le če bolje razumemo delo in organizacijo specialnih knjižnic v Sloveniji.

Sklepi 1

Eno je dejstvo, da gre za večinoma manjše KEK, knjižnice, ki tudi delajo v relativno majhnih ustanov. Nekateri med njimi (vladne) imajo mogoče tudi premalo izkušenj.

Sklepi 2

Drug vzrok je sistem COBISS, ki je globoko vsajen v vsakdanje delo in storitve specialnih knjižnic in osnova SICRISa. Gre za sistem, čigar baza podatkov se uporablja pri vrednotenju kvalitete znanstvenega raziskovanja, kot se vidi po različnih objavah, kamor spadajo tudi dokumenti sive literature.

Sklepi 3

Tretji vzrok je seveda v našem vzorcu. Z njim smo sicer želeli in tudi dobili specialne knjižnice, ki imajo največ sive literature, a istočasno tudi organizacijske enote ustanov, ki imajo takšno sivo literaturo, ki iz razumljivih vzrokov ne more in ne bo nikoli dostopna javnosti. Pomembno je, da z njo delajo usposobljeni strokovnjaki.